

Павло Фріс,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри політики у сфері боротьби
зі злочинністю та кримінального права
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ORCID: 0000-0003-4979-051X

Вікторія Шпіляревич,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політики у сфері боротьби
зі злочинністю та кримінального права
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ORCID: 0000-0002-1761-9892

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-20>

УДК 343.6

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи: критерії класифікації та види

Загальна характеристика будь-яких кримінальних правопорушень, в тому числі й кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, потребує детального аналізу об'єктивно-суб'єктивних ознак їх складів, які дозволяють нам зрозуміти природу та сутність досліджуваних правопорушень та є основою для класифікації їх на певні види. При цьому варто зауважити, що питання класифікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи є надзвичайно актуальним, оскільки саме за допомогою поділу

відповідних правопорушень на види за визначеними критеріями, можна виявити у законі України про кримінальну відповідальність наявні прогалини чи колізії.

Теоретичною основою дослідження критеріїв класифікації та видів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи стали наукові праці таких вітчизняних учених, як: А. Ю. Бабій, В. І. Борисов, О. О. Дудоров, П. П. Латковський, О. В. Попович, В. В. Сташис, О. С. Стеблинська, В. Я. Тацій, Л. В. Томаш, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк тощо.

Головною метою цієї роботи є узгалянити вироблені в теорії кримінального права та виокремити нові критерії класифікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, а також на основі цього визначити, які саме види кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи доцільно виділяти за відповідними критеріями.

Насамперед необхідно відзначити, що життя та здоров'я особи – це людська цінність, яка охороняється як на міжнародному, так і на національному рівнях. Зокрема, згідно положень Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року № 995_015 «Кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканість» (ст. 3) [1].

Про право на життя та заборону катування зазначається й у ст. ст. 2, 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року № 995_004 [2] та ст. ст. 6, 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року № 995_043 [3].

Конвенцією про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року № 994_334 регламентується, що «будь-яке втручання у сферу здоров'я може здійснюватися тільки після добровільної та свідомої згоди на нього відповідної особи. Такій особі заздалегідь надається відповідна інформація про мету і характер втручання, а також про його наслідки та ризики. Відповідна особа у будь-який час може безперешкодно відкликати свою згоду» (ст. 5) [4].

Слід ураховувати, що деякі питання забезпечення охорони життя та здоров'я особи врегульовані також Конвенцією проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року № 995_085 (ст. ст. 2, 4) [5] та

Європейською конвенцією про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 27 листопада 1987 року № 995_068 (ст. ст. 1, 2) [6].

Аналогічні положення містяться і в Конституції України – «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27). Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням (ст. 28)» [7].

У чинному КК України кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи регламентується Розділом II, який називається «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» та налічує в собі низку складів правопорушень в межах ст. ст. 115–145 КК України [8]. Наявність такої значної кількості кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи дозволяє класифікувати їх на відповідні види за тими чи іншими критеріями. Так, доцільним є проведення класифікації усіх кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи на види за наступними критеріями:

1. **За основним безпосереднім об'єктом** більшість учених усі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи вважають за необхідне диференціювати на:

а) *кримінальні правопорушення проти життя особи*, які включають в себе [9, с. 21; 10, с. 431; 11, с. 34; 12, с. 22]:

1) вбивства:

• умисні вбивства (простий склад умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК України), кваліфіковані склади умисного вбивства (ч. 2 ст. 115 КК України), привілейовані склади умисного

вбивства (ст. ст. 116, 117, 118 КК України);

• вбивство з необережності (ст. 119 КК України).

2) доведення до самогубства (ст. 120 КК України).

б) *кримінальні правопорушення проти здоров'я особи*, які включають в себе [9, с. 21; 10, с. 435; 11, с. 47; 12, с. 22]:

1) тілесні ушкодження (ст. ст. 121, 122, 123, 124, 125, 128 КК України);

2) заподіяння особі фізичних та/або моральних страждань (ст. 126, 126-1, 127, 129 КК України);

3) зараження соціальними хворобами (ст. ст. 130, 133 КК України).

в) *кримінальні правопорушення, які ставлять у небезпеку життя і здоров'я особи* [10, с. 442; 11, с. 60, 69–70; 12, с. 36], які в свою чергу варто поділяти на два підвиди [11, с. 60, 69–70; 12, с. 36, 38]:

4) кримінальні правопорушення, які вчиняються у медичній сфері (ст. ст. 131, 132, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145 КК України) [9, с. 21];

5) інші кримінальні правопорушення, які ставлять небезпеку життя і здоров'я особи (ст. ст. 134, 135, 136, 137 КК України) [9, с. 21].

2. За об'єктивною стороною, а саме за формою суспільно небезпечного діяння усі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи слід поділяти на:

а) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, які вчиняються виключно у формі дії (ст. ст. 116, 118, 123, ч. 1 ст. 126, 129, 134, 138, 141, 142, 143, 144 КК України);

б) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, які вчиняються виключно у формі бездіяльності (ст. ст. 135, 136, 139 КК України);

в) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, які можуть бути вчинені як у формі дії, так і у формі бездіяльності (ст. ст. 115, 117, 119, 120, 121, 122, 124, 125, ч. 2 ст. 126,

126-1, ст. 127, 128, ст. 130, 131, 132, 133, 137, 140, 145 КК України).

3. За конструкцією об'єктивної сторони (за моментом закінчення) усі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи доцільно розділяти на:

а) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи з формальним складом (ст. 120, ч. 1 ст. 130, 132, ч. ч. 1, 2, 4 ст. 134, 135, 139, 144 КК України);

б) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи з матеріальним складом (ст. ст. 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 126-1, 127, 128, ч. ч. 2, 4 ст. 130, 131, 133, ч. 3 ст. 134, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145 КК України);

в) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи зі змішаною конструкцією складу (ст. 120 КК України).

4. За суб'єктом вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи усі зазначені вище кримінальні правопорушення варто класифікувати на:

а) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, що вчиняються загальним суб'єктом, які доцільно поділяти на два підвиди:

• кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, що вчиняються загальним суб'єктом 14-річного віку (ст. ст. 115, 116, 117, 121, 122 КК України);

• кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, що вчиняються загальним суб'єктом 16-річного віку (ст. ст. 118, 119, 120, 123, 124, 125, 126, 126-1, 127, 128, 129, ч. ч. 1, 4 ст. 130, ч. ч. 2, 3, 4 ст. 134, ст. 136, 138, 142, 143, 144 КК України).

б) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, що вчиняються спеціальним суб'єктом (ч. 2 ст. 130, ст. 131, 132, 133, ч. 1 ст. 134, ст. 135, 137, 139, 140, 141, 145 КК України).

5. **За суб'єктивною стороною, а саме за формою вини** усі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи логічно групувати на:

а) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, які вчиняються умисно (ст. ст. 115, 116, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 126-1, 127, 129, ч. ч. 1, 4 ст. 130, 134, ч. 1 ст. 135, 139, ч. ч. 2, 4 ст. 143, ст. 144 КК України);

б) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, які вчиняються з необережності (ст. ст. 119, 128, 131, 136, 137, 140 КК України);

в) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, які можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності (ч. 2 ст. 130, 132, ч. 1 ст. 133, КК України);

г) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, для яких характерна змішана форма вини (ст. ст. 120, 138, 141, 142, ч. 1 ст. 143, 145 КК України).

Таким чином, з урахуванням усього вище наведеного слід констатувати, що усі кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи умовно можна класифікувати на відповідні види за наступними критеріями:

1) за основним безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи;

2) за об'єктивною стороною, а саме за формою суспільно небезпечного діяння кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи;

3) за конструкцією об'єктивної сторони (за моментом закінчення) кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи;

4) за суб'єктом вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи;

5) за суб'єктивною стороною, а саме за формою вини кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995-015. *Голос України*. 2008. № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 № 995_004. *Офіційний Вісник України*. 1998. № 13. стор. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 № 995-043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
4. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 4.04.1997 № 994_334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 № 995_085. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
6. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.12.1987 № 995_068. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068/card2#Card.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96/ВР. *Голос України*. 1996. № 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21. стор. 1. стаття 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
9. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / О. В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський, А. Ю. Бабій. Чернівці, 2022. 319 с.
10. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

12. Стеблинська О. С. Кримінальне право (Особлива частина) : навч.-метод. посіб. Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 358 с.

Фріс П. Л., Шпіляревич В. В. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи: критерії класифікації та види

Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи є одним з пріоритетних завдань правової політики України. Це обумовлено визнанням в Україні людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), що базується на положеннях низки міжнародних нормативно-правових актів, а саме: Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року № 995_015 (ст. 3), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року № 995_004 (ст. ст. 2, 3), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року № 995_043 (ст. ст. 6, 7), Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенції про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року № 994_334 (ст. 5), Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання від 10 грудня 1984 року № 995_085 (ст. ст. 2, 4) та Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведінку чи покаранню від 27 листопада 1987 року № 995_068 (ст. ст. 1, 2). У зв'язку з цим у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) законодавцем виокремлено самостійний Розділ – Розділ II «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи», який безпосередньо регламентує кримінальну відповідальність за протиправні посягання на відповідні людські цінності.

Варто зауважити, що при загальній характеристиці кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи не менш важливе значення поряд з аналізом об'єктивно-суб'єктивних ознак їх складів, особливостей кваліфікації досліджуваних кримінальних правопорушень, має також питання визначення їх різновидів. Як наслідок – авторами у статті визначено низку критеріїв, які дозволяють класифікувати кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи на відповідні види, що є надзвичайно актуальним, оскільки саме за допомогою поділу відповідних правопорушень на види за тими чи іншими критеріями, у законі України про кримінальну відповідальність можна виявити наявні прогалини чи колізії.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення, класифікація кримінальних правопорушень, критерії класифікації кримінальних правопорушень, види кримінальних правопорушень, умисне вбивство, тілесні ушкодження, залишення в небезпеці, порушення прав пацієнта, насильницьке донорство.

Fris P., Shpilaryevych V. Criminal offenses against a person's life and health: classification criteria and types

Criminal law protection of the health of a person is one of the primary tasks of Ukraine's legal policy. This is due to the recognition of a human in Ukraine, his life and health, honor and dignity, inviolability, and safety as the highest social value (Article 3 of the Constitution of Ukraine), which is based on the provisions of a number of international regulations, namely: The Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948 No. 995_015 (Article 3), the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950 No. 995_004 (Articles 2, 3), International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966 No. 995_043 (Art. 6, 7), The Convention for the Protection of Human Rights and Dignity for the Application of Biology and Medicine: the Convention on Human Rights and Biomedicine of April 4, 1997 No. 994_334 (Article 5),

the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Denying Dignity, Types Punishment of December 10, 1984 No. 995_085 (Articles 2, 4), and the European Convention for the Prevention of Torture or Inhuman or Degrading Dignity, Handling or Punishment of November 27, 1987 No. 995_068 (Articles 1, 2). Therefore, in the current Criminal Code of Ukraine (further – the CC of Ukraine) the legislator singled out Section – Section II “Criminal Offenses against the Life and Health of the Person”, which directly regulates criminal liability for unlawful encroachment on relevant human values.

It is worth noting that with the general characterization of criminal offenses against the life and health of a person is equally important in addition to the analysis of their objective and subjective features, features of qualification of criminal offenses under investigation, the issue of determining their varieties has an important role as well. As a consequence, the article defines a number of criteria that allow the classification of criminal offenses against the life and health of a person into separate types, which is extremely relevant, because it is through the division of relevant offenses into types according to defined criteria that it is possible to identify existing gaps or conflicts in the law of Ukraine on criminal responsibility.

Key words: criminal responsibility, criminal offenses, classification of criminal offences, criteria for the classification of criminal offences, types of criminal offences, intentional murder, bodily harm, abandonment, violation of patient rights, forced donation.